

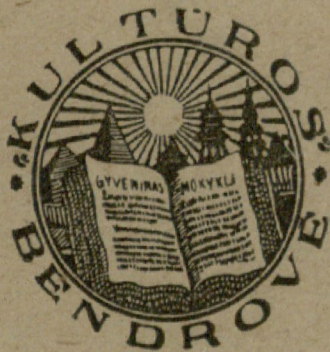
PELIŠKIS B. GRILŠKIS

„KULTŪROS“ KNYGYNĖLIS
Nr. 21

Senovės Rymo kovotojai
del žemės ir laisvės

TIBERIJUS ir GAJUS GRAKCHAI

Iš rusų kalbos.

:-: „Kultūros“ b-vės leidinys/Šiauliai :-:

Knygos gražinimo terminų LAPELIS

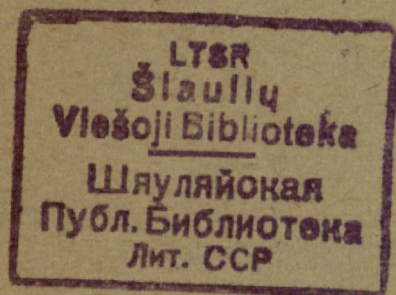
Knygą prašome gražinti nurodytu laiku

Anksčiau ši knyga išduota _____kartų

--	--

„Raidė“

iuose

Kr 931/939
Se-91
T-03

Vienintelis egzempliorius

Krašto tyros
skaitykla

94
Se-91

Kr-1

15844/Kr-1

Senovės Rymo kovotojai del žemės ir laisvės Tiberijus ir Gajus Grakchai.

Už 300 metų prieš Kristų senovinis Rymo miestas pagrobė visą Italiją. Tvirtai remdamiesi savo miestu, rymėnai stengėsi ne tik praplėsti savo valdžią, bet ir sustiprinti galybę. Visur buvo tiesiami puikūs karo keliai ir statomos karo tvirtovės. Apie 600 metų prieš Kristų Rymo cėsorius Servilius Tullius Rymo imperijos visuomenę padalino į penkias klases. Pirmajai klasei priklausė tie žmonės, kurie turėjo apie 14000 litų pajamų per metus, skaitant mūsų pinigais, kovėsi pirmose legijonų eilėse ir turėjo dengiančius visą kūną šarvus. Antrąją klasę sudarė žmonės, gauną 10000 litų pajamų; jie būdavo apsiginklavę vienodai su pirmosios klasės piliečiais, tik nedėvėdavo šarvų. Trečiajai klasei priklausė tie piliečiai, kurie gaudavo 7000 litų pajamų per metus, ketvirtajai — kurie paimdavo 3400 litų per metus, ir penktajai — 2600 litų. Šios klasės viena nuo kitos skyrėsi tik savo ginklų rūšimi. Iš pradžių pajamomis bu-

vo laikomas tik pelnas, kurį pilietis gaudavo iš žemės.

Kas nebuvo dvarininkas ar žemdirbys, kad ir kaip jis būtų buvęs turtingas, karuose ir viešuose susirinkimuose dalyvauti neturėjo teisės. Už 493 metų prieš Kristų romėnai panaikino ciesorių valdžią ir įsitaisė respubliką. Tvarkyti valstybės reikalus buvo pavesta senatui. Senatas susidarė iš 400 žmonių, kurie paprastai būdavo renkami iš garbingiausių ir įtakingiausių piliečių tarpo. Senato nutarimus vykdavo du konsulai, kuriuos rinkdavo tik vieniems metams.

Ištarnavę paskirtą laiką, konsulai tapdavo senatoriais.

Nuolatiniai karai su kaimynais sunkiai slėgė vargingąją liaudį. Ji nuolatos eidavo karo tarnybą ir mokėdavo karo reikams mokesčius.

Ūkininkai neįstengdavo išsimokėti savo skolų ir patekdavo į skolintojų rankas. Žiaurūs Rymo įstatymai duodavo teisės savo skolininkus paversti vergais, perduoti ir net užmušti. Dalyjantis ūkininkams tekdavo skaldyti jau ir taip maži žemės sklypai ir daryti nuostolius ūkiui. Turtingieji Rymo valstybės piliečiai patricijai ne taip skaudžiai atjausdavo nuolatinius karus. Eidami karan jie palikdavo namie vergus, kurie atlikdavo ūkio darbus ir įdirbdavo laukus. Kad aprūpintų žemėmis savo vaikus, dvarininkai

neretai užgrobdavo valstybinių žemių. Tarp patricijų ir vargšų žmonelių — plebėjų — kilo kova. Kilus vienam nedideliam karui su kaimynais dalis kareivių visiškai atsisakė kariauti ir nuėjo ant šventosios kalvos netoli Rymo. Įpykę plebėjai pareikalavo mokesčių sumažinimo ir kitų plebėjams teisių. Rymėnai pradėjo derybas ir įsileido į senatą du išrinktu liaudies tribūnu.

Tribūnų pareiga buvo ginti plebėjus nuo įvairių priespaudų ir rūpintis jų reikalais. Jeigu kokį pilietį skolinojas vesdavo į kalėjimą, tad tribūnas prieidavo ir sakydavo: „uždraudžiu“. Skolininką paleisdavo ir nebeliesdavo iki teismo dienos. Kada senato reikalavimai ar nutarimai tribūnui atrodydavo netinkami plebėjų reikalams, jis sušukdavo „uždraudžiu“, ir nutarimai būdavo atmainomi. Tribūno asmuo buvo neliečiamas. Patys nepakenčiamieji tribūnai galėdavo laisvai vaikščioti tarp labiausiai įpykusių patricijų minios. Tarp senatorių ir tribūnų prasidėjo kova. Tribūnai reikalavo pilietinės, politinės ir tikybinės lygybės. Kad įvyktų pilietinė lygybė, tribūnai privertė patricijus išleisti tikslus įstatymus. Įstatymai buvo pavesta paruošti išrinktai komisijai, kuri susidarė iš dešimties žmonių — decemvirų.

Šių įstatymų paskelbimas padarė galą senovės sauvaliai, nes pirmiau įstatymai

buvo žinomi tik vieniems patricijams. Naudodamies plebėjų nežinojimu įstatymų patricijai palengvindavo arba pasunkindavo juos, žiūrėdami, kam jie taikomi — patricijui ar plebėjui.

Išpiaustytas dvylikoje vario lentelių ir išstatytas aikštėje įstatymas buvo visiems vienodas. Prieš Dvyliką Lentelių nebuvo nei patricijų nei plebėjų, — buvo tik piliečiai.

Protarpiais išsirasdavo energingesnių tribūnų, kurie reikalaudavo liaudžiai dar naujų teisių. Už 367 metų prieš Kristų buvo paskelbti įstatymai, kuriais jau išmokėti procentai būdavo išskaitomi iš bendros sumos, gi liekana lygiomis dalimis išmokama per trejus metus. Niekas neturėjo teisės nuomoti žemės daugiau per 125 dešimtines, ir buvo draudžiama viešose ganyklose ganyti daugiau per 100 galvijų ir per 500 smulkių gyvulių. Kad davus progos užsidirbti laisvai samdomiems darbininkams, žemininkai galėjo turėti tik įstatymų nustatytą skaičių vergų. Tuo būdu Rymo valstybės plebėjai lengviau galėdavo įsigyti žemės ir užsidirbti pinigų. Ligi karų su Kartagina Rymo valstybės ūkininkai gyveno pasiturimai. Rymo valstybei plėstis trukdė turtinga Kartaginos respublika. Rymas pradėjo karą su Kartagina. Karas truko 64 metus ir Rymas nugalėjo. Apsvaigę nuo pasisekimo rymėnai ėmė grobti ir kitas tautas.

Per du šimtu metų be paliovos kariaudamas, Rymas tapo turtingiausiu pasaulio miestu. Rymo diduomenė prisistatė sau gražiausių namų su dideliais sodais. Įvairios brangenybės virto paprastu kasdieniniu daiktu. Iškilnios puotos buvo be paliovos keliamos. Karai duodavo Rymui progos įsigyti dideliausį skaičių vergų. Dalis vergų buvo valstybės; ji taisydavo ir tiesdavo kelius ir šiaip atlikdavo įvairius viešus darbus ir tarnaudavo asmenims, užimantiems valstybines vietas. Didžturčiai turėdavo savų kepėjų, kalvių, kurpių, audėjų ir tt. Vergai dirbdavo ne tik savo pono reikalams išdirbinius, bet ir parduoti Rymui. Rymo valstybės didžturčių tauravimas buvo pirktas už tos pat valstybės ūkininkų skurdą ir neturtą. Nuolatose kariaudami ūkininkai neįstengdavo apdirbti tinkamai savo laukus ir vis labiau ir labiau klimpo į skolas. Iš turtingų žemių, kurias išdirbdavo vergai, vežė pigią duoną.

Pačioje Italijoje vergai visur išstūmė laisvuosius žemdirbius. Turtingieji patricijai gudrybėmis ir įvairiomis priespaudomis grobė valstybės ir visuomenės žemes. Vejami iš kaimų žemdirbiai plaukte plaukdavo į miestus, kame neturtingiems piliečiams buvo dalijama dovanai duona. Italijos miestuose ėmė plisti nuodai, kurie vėliau sugriovė visą Rymo imperiją. Iš vienos pusės tais nuodais buvo ištvirkinti

didelės daugybės pavergtų šalių turtais senatoriai ir kiti piniguočiai, gi iš kitos—nupratusi nuo darbo ir ištvirkusi liaudis, miestų minia. Čia supratęs gresiantį tėvynei pavojų pasirodė vienas valstybinių Rymo žmonių, Tiberijus Sempronijus Grakchas.

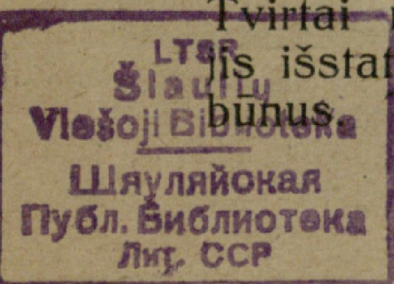
Tiberijus Sempronijus Grakchas buvo Rymo senatoriaus sūnus. Mirus jo tėvui, jis, jo brolis Gajus ir sesuo Sempronija, vadovaujant jų motinai Kornelijai, buvo gerai išmokyti ir išauklėti. Dar jaunai ir gražiai našlei piršosi daugybė jaunikių, kurių skaičiuje buvo Aigipto ciesorius, bet ji, trokšdama išauklėti savo vaikus gerais piliečiais ir kilniais žmonėmis, visus pasiūlymus atmetė. Kaip ji mylėjo savo vaikus, rodo šis atsitikimas. Kartą pas Korneliją atvažiavo jos draugė ir parodė jai savo brangenybes. Apžiūrėjus brangenybes Kornelija pasišaukė savo vaikus ir, rodydama juos, tarė: „Tu parodei man savo brangenybes, o dabar pažiūrėk į manąsias“.

Kada Tiberijui sukako šešiolika metų, jis nukeliavo į Afriką, kame dalyvavo kare su Kartagina. Ten šturmuojant Kartaginos priemiestį Megerą, jis pasižymėjo nepaprasta drąsa ir tapo kareivių mylimuoju. Bet dalyvavimas kare su Kartagina Tiberijui buvo naudingas dar kitu atžvilgiu. Vado palapinėje jis sutikdavo daugybę to meto mokytų ir kilnių žmonių.

Jų ginčai ir karštos kalbos jaunojo Grakcho širdį uždegdavo karšta tėvynės meile ir stiprino jo pasiryžimą tapti kovotoju už liaudies teises.

Sugrįžęs iš Afrikos, Tiberijus Ryme ilsėjosi neilgai. Senatas paskyrė jį ūkvedžiu kariuomenės, kuri kariavo Ispanijoje. Prie Numantijos miesto romėnų kariuomenė tapo sumušta. Vadas turėjo pradėti taikos derybas. Numantiečiai pareiškė, kad jie sutinką tartis tik su Tiberijum Grakchu, nes kitais jie nepasitikį. Vadas turėjo sutikti, ir Tiberijus greitai sudarė taikos sutartį, kuria Rymo kariuomenė galėjo laisvai atsitraukti, bet stovyklą su visu kuo teko atiduoti priešams. Kariuomenei jau tolokai nuėjus, Tiberijus atsiminė, kad stovykloje liko pamirštos jo užrašų knygelės, sąskaitos ir kvitancijos, be kurių jis visai negalėjo duoti senatui apyskaitos. Tada Tiberijus, lydimas keleto ištikimų draugų, skubiai sugrįžo į apleistą stovyklą ir paprašė numantiečių kariuomenės vadą sugrąžinti jam popierius. Numantiečiai pakvietė jį į miestą. Iš pradžios abejojo, bet pagaliau sutiko. Neseni priešai priėmė Tiberijų labai meiliai ir sugrąžino jam visa, ko tik prašė.

Sugrįžęs Ryman, Tiberijus sumanė įvykdyti nuolatinę savo gyvenimo svajonę. Tvirtai nusistatęs pagerinti vargšų būvį, jis išstatė save kandidatu į liaudies tribūnus. Tai buvo už 134 metų prieš Kristų.

Kr

Pirmiausia Tiberijus pareikalavo, kad būtų atnaujintas senasis Licinijaus įstatymas, kuriuo niekas neturėjo teisės turėti daugiau kaip 125 hektarus žemės. Didelių dvarų savininkai turėjo už paskirtą atpildą sugrąžinti ją valstybei. Dvarų didumo nustatymas, jų įkainavimas ir atlyginimo paskyrimas buvo pavestas renkamai kasmet trijų žmonių komisijai. Ta pati komisija atimtąsias žemes dalydavo neturintiems piliečiams. Naujakūriams žemės buvo atiduodamos ne visiškai ir ne nepapręžton nuosavybėn, bet tik paveldimon arendon. Naujakūriai turėdavo mokėti už jas paskirtą mokestį, bet žemes parduoti teisės neturėdavo. Šis įstatymas nedavė didžturčiams progos supirkinėti iš ūkininkų žemių sklypus ir grąžinti senąją tvarką. „Laukiniai žvėrys, gyvenantieji Italijoje, turi savo urvus; kiekvienas iš jų turi savo landynę, savo būstinę, sakė Tiberijus, tik tie, kurie kovoja ir miršta už Italiją, nebeturi nieko, išskyrus orą ir šviesą; be namų ir būstinių klajoja neramiai jie su žmonomis ir kūdikiais po šalį.

„Vadai, drąsina kareivius kovoti ir ginti savo kapus ir šventoves nuo priešų, meluoja, nes iš taip didelio romėnų skaičiaus vargiai kuris parodys savo šeimos židinį ir savo prabočius. Jie turilieti savo kraują ir mirti tik už pasileidimą ir turtus kitų. Juos vadina pasaulio valdovais, juos—negalinčius nė vieno gabalėlio žemės pavadinti savu!..“

Karštas Tiberijaus Grakcho kalbas džiugaudami sutikdavo kaimo ūkininkai ir bernai, bet baisiai įnirto dėl jų dvarininkai ir turčiai.

Jie papirko kitą tribūną, Oktavijų, kuris savo teise užginti trukdė visas Tiberijaus priemones. Matydamas tokį dvarininkų įtužimą, Tiberijus suprato, kad joki iš jo pusės nusileidimai dvarininkų nuraminti neįstengs. Tada jis panaikino savo įstatyme atlyginimą dvarininkams už atimamąsias žemes ir patiekė jį liaudies susirinkimams apsvarstyti. Prieš atiduodamas įstatymą visuomenės svarstymui, Tiberijus dar bandė įtikinti senatorius. „Argi neteisinga,—sakė jisai,—bendrai padalyti bendrąjį turtą. Argi nekilnesnis yra pilietis už tarną, argi nenaudingesnis kareivis už netinkantį karui žmogų, argi negeriau draugas, nekaip šnipas? Ginklų jėga mes paėmėm savo valdžion plačiausias žemes ir tikėdamies nukariauti likusiąją gyvenamos žemės dalį, galime arba dvasios tvirtybe ją įgyti, arba netekti ir to, ką turime dėl savo silpnumo ir godumo“. Paskui Tiberijus liepė raštininkui perskaityti įstatymą ir pradėti balsuoti. Oktavijus uždraudė skaityti įstatymą, ir susirinkimas buvo paleistas. Priešai tikėjosi, kad Tiberijus savo įstatymą atšauks, bet jis to nepadarė, tik įstatymo svarstymą atidėjo ateinančiam susirinkimui. Naudodamasis tribūno valdžia, jis užantspau-

davo valstybės išdinę, uždraudė svarstyti teismuose bylas, šaukti senatą ir kt.

Visas valstybės gyvenimas sustojo.

Atėjo sprendžiamoji antrojo balsavimo diena. Vėl susiėjo abudu tribūnai. Grakchas karštai ir įtikinamai prašė savo draugą pritarti visuomenės reikalui. Oktavijus buvo neperkalbamas. Tada Tiberijus pasiryžo griebtis paskutiniosios priemonės. Jis pasiūlė susirinkimui balsuoti klausimą: „Ar nori liaudis turėti savo tribūną Oktavijų, kuris visai yra priešingas jos reikalams?“ Tokiu būdu elgdamasis, Tiberijus liaudies nuomonę pakėlė aukščiau už įstatymus. Tai buvo negerbimas įstatymų, kuriais rėmėsi visa Rymo valstybė, ir buvo atidaromas kelias visokiems garbėtroškoms neteislingai naudoti valdžią.

Tiberijus tai puikiai žinojo, ir tik didelė jo įstatymo reikšmė valstybės gerovei priverė jį elgtis neteisėtai. Buvo balsuojama skyriais—tribomis. Septyniolikai tribų padavus balsą už Oktavijaus atstatymą, Tiberijus žmonių akyse apsikabino Oktavijų ir prašė nebesipriešinti. Nuo tolesnės iš eilės tribos balsavimo parėjo Oktavijaus likimas. Tiberijaus žodžiai ir prašymai paveikė Oktavijų ir jis ėmė abejoti, bet, pamatęs lobininkus gedulo drabužiais, atgavo pirmąją pasiryžimą ir tarė Tiberijui: baik savo darbą.

Balsavimas pasibaigė ir buvo paskelbta, kad Oktavijus netinka tribūno pareigoms

eiti. Oktavijaus vieton tribūnu tapo išrinktas Tiberijaus bendramintis — Mummius. Tiberijaus istatymas liko vienu balsu priimtas liaudies susirinkimo.

Galutinam įstatymo išdirbimui buvo išrinkta komisija, kurion įėjo Tiberijus, jo brolis Gajus ir Tiberijaus uošvis Appius Klaudijus. Komisijai, pradėjus savo darbą, paaiškėjo visas būsimąjo darbo painumas. Tekdavo nustatyti žemės sklypų ežios, spręsti, kam priklauso abejotinas sklypas — dvarininkui ar valstybei. Dvarininkai ir stambesnieji žemininkai komisijos darbą kaip galėdami stengėsi trukdyti. Be to, dar iškilo klausimas, kur gauti lėšų naujakūriams apdalyti gyvuliais ir ūkio padargais. Valstybės išdas buvo beveik tuščias ir valdomas priešingo komisijai senato. Laimingas atsitikimas išgelbėjo Tiberijų iš šio keblumo. Mirė Pergamo cėsorius, kuris savo turtus paskyrė Ry-mo valstybės liaudžiai. Didžiulius mirusiojo cėsoriuso turčius Tiberijus sunaudavo naujakūriams įkurdinti. Paliktosios žemės buvo suskaldytos į mažus sklypus ir išdalytos bežemiams.

Tiberijaus tribūnavimo laikas baigėsi ir artinosi naujo tribūno rinkimai. Trokšdamas pabaigti savo pradėtąjį darbą Tiberijus norėjo, kad jį vėl išrinktų tribūnu. Atėjo rinkimų diena. Liaudis sutartinai ėmė balsuoti už Tiberijų. Turčiai išsigando ir ėmė šaukti: „dvejus metus seklom

tribūnu būti negalima“. Tarp Tiberijaus šalininkų ir priešininkų kilo peštynės, kuriose Tiberijus liko užmuštas. Jo kūną įmetė į drumstąjį Tiberį.

Tiberijus žuvo, bet jo darbas nežuvo. Po dešimties metų stojo kovoti už liaudies teises Tiberijaus brolis, Gajus Grakchas. Gajus žinojo, kad ir jį laukia brolio likimas, bet liaudies meilė privertė jį nieko nepaisyti. Jisai kėlė aikštėn vyriausybės neteisybes ir kalbėjo žmonėms: „Mūsų prabočiai liaudies tribūnus gerbdavo ir būtų nugalabiję tą, kas būtų drįsęs juos ižėisti, gi mano brolių užmušė už liaudies reikalą ir liaudies akyse — ir žmogžudžiai liko nenubausti. Be jokio teismo jo draugus sugrūdo kalėjiman ir nužudė, gi mūsų įstatymai leidžia žudyti tik nusprendus teisui.“ Prie Tiberijaus žemės įstatymo Gajus pridėjo dar naujų, kuriais vyriausybė turėjo aprūpinti liaudį duona pigiomis kainomis. Be to, jis pasiūlė, kad kareiviai būtų aprūpinami drabužiais, perkamais valstybės išdo pinigais, sumažino karo tarnybos laiką ir išplėtė balsavimo teisę visoms Italijos tautoms. Kad bedarbiams būtų duota darbo, jis išreikalavo, kad būtų pradėta taisyti seni ir tiesti nauji keliai. Gajus elgėsi atsargiai: prieš pradėdamas atiminėt žemes turčių, jis eile priemonių stengėsi iškovoti sau liaudies palankumą. Jis įkūrė visą eilę Azijoje ir Afrikoje kolonijų. Patricijai įspėjo Gajaus planus ir,

jam nesant namie, papirko kitą tribūną, Livijų Druzą. Livijus apsiėmė dideliais pažadais ir stačiu meilikavimu atitraukti liaudį nuo Gajaus Grakcho ir patraukti ją senato pusėn. Kažin kur išvykus Gajui, jis pasiūlė pačioje Italijoje įkurti dvyliką kolonijų 36 tūkstančiams ūkininkų. Liaudis įkliuvo į pinkles ir šį įstatymą priėmė. Šis įstatymas nebuvo galima išpildyti dėl to, kad pačioje Italijoje tinkamos tam reikalui ir atliekamos žemės nebuvo. Paskum Livijus pakeitė Gajaus Grakcho įstatymo reikšmę. Šiuo įstatymu žemė buvo atiduodama ne visiškai paveldimon nuomon. Gi Livijus pasiūlė visiškai atiduoti ją naujakūriams. Sugrįžęs Gajus rado žymiai pakitėjusią liaudies nuotaiką. Livijaus gudrybės dėka senatas liaudžiai pasirodė jos gynėju ir užtarėju.

Tribūnas Minucijus pasiūlė panaikinti Grakcho įkurtąją koloniją. Šio pasiūlymo svarstymo dieną Kapitolijus prisirinko pilnas abiejų partijų šalininkų. Konsului aukojant paprastąją auką dievams, Gajus ir jo draugai laukdami prasidedant balsavimo, stovėjo nuošalyje. Tada prie jų priėjo vienas konsulo valdininkas ir sušuko: „šalin, netikę piliečiai! Užleiskite vietą geriems!“ ir grūmodamas pakėlė ranką. Jis liko užmuštas, gi žmonės išbėgiojo.

Kitą dieną, kad išvengus sukilimo, Kapitolijus buvo užimtas kariuomenės ir pirklų, kuriuos lydėjo būriai ginkluotų vergų.

Matydamas tokius senato žingsnius, Gajus ir draugai, apginklavę savo šalininkus, užėmė Aventino kalvą. Gajaus patarimu buvo nusiųstas tartis su senatu pasiuntinys. Senatas atsisakė su sukilėliais tartis ir pareikalavo, kad jie geruoju ateitų ir atsiduotų į teismo rankas. Sukilėliai atsisakė. Tada konsulas įsakė kariuomenei užimti Aventino kalvą. Po neilgos kovos senatas nugalėjo.

Gelbėdamasis nuo besivejančių priešų, Gajus suklupo ir išsisuko sau koją. Matydamas savo pralaimėjimą, Gajus išsitraukė kalaviją ir nusižudė.

Liaudies gerovei broliai Grakchai paaukojo savo gyvybę. Jų vardai užima garbingą vietą tarp žmonijos vadų, vedančių ją į visuotinąją laimę. Sužavėta meilė, kalbomis, liaudis nesugebėjo apginti jai atsidavusių tribūnų ir skaudžiai už tai ji gavo kentėti. Žuvus broliams Grakchams, didžturčiai, pagrobę valdžią, panaikino visus jo išleistus įstatymus.

Kada liaudžiai pasidarė riesta, ji atsiminė tuos, kuriuos apleido, ėmė šventai gerbti jų atminimą ir statyti jų garbei statulas.

Šiaulių P. Višinskio
 viešoji biblioteka

000315262

Kašina 2mb